

Michał Herman

Sprawozdanie z obrad XIX Okrągłego Stołu w San Remo nt. "Współczesnych Problemów Międzynarodowego Prawa Humanitarnego"

Palestra 39/5-6(449-450), 170-176

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

■ Sprawozdanie z obrad XIX Okrągłego Stołu w San Remo nt. *Współczesnych Problemów Międzynarodowego Prawa Humanitarnego.*

W dniach od 29 sierpnia do 2 września 1994 r. w Centrum Konferencyjnym Hotelu Londra w San Remo odbyła się międzynarodowa konferencja pn. *XIX-the Round Table of Current Problems of Interentional Humanitarian Law-Conflict Prevention-the Humanitarian Prospective.*

Organizatorem konferencji był Instytut Międzynarodowego Prawa Humanitarnego w San Remo, afiliowany przy ONZ, Radzie Europejskiej, Wysokim Komisarzu Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, Wysokim Komisarzu Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka i przy innych organizacjach i instytucjach międzynarodowych¹.

Konferencja odbyła się pod patronatem prezydenta Republiki Włoch i pod auspicjami Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka, Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji, Międzynarodowego Czerwonego Krzyża oraz Federacji Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycyca.

Udział w konferencji wzięło ponad 200 osób ze wszystkich kontynentów świata oraz różnych państw, organizacji międzynarodowych rządowych i pozarządowych, instytucji, ośrodków dydaktyczno-naukowych i naukowo-badawczych, organizacji społecznych, religijnych, narodowych organizacji Czerwonego Krzyża i Półksiężycyca, itp.

Zgodnie z ustalonym porządkiem konferencji obrady otworzył ambasador Hector Gros Espieli – prezydent Instytutu Międzynarodowego Prawa Humanitarnego w San Remo. Do uczestników konferencji depesze przysłali: Oscar Luigi Scalfaro – prezydent Republiki Włoskiej, Boutros Ghali – sekretarz generalny Narodów Zjednoczonych oraz Sadako Ogata – Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców.

Uczestników konferencji w imieniu miasta San Remo powitał burmistrz (Mayor) tego pięknego, historycznego miasta o dużym wkładzie w rozwój współczesnej cywilizacji i bardzo gościnnego – David Oddo. Miasta związanego z fundatorem nagrody pokojowej, nagrody za działalność na rzecz zbliżenia między narodami – Alfredem Bernardem Noblem; miejsca jego warsztatu pracy i muzeum.

Słowo wstępne do uczestników obrad wygłosił prezydent Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, Cornelio Sommaruga. Wskazał on na rangę konferencji, na wezwania przed narodami świata,

organizacjami i instytucjami międzynarodowymi do podejmowania energicznych i poszukiwania nowych środków oraz metod prewencyjnych, zapobiegawczych i humanitarnych w kierunku powstrzymania konfliktów zbrojnych, zapobiegania im i ich źródłom, a także niesienia pomocy humanitarnej ofiarom tych konfliktów, jak i różnych klęsk żywiołowych.

Inauguracyjny wykład (uwagi wstępne) wygłosił prof. J. Patrnoic, honorowy prezydent Międzynarodowego Instytutu Prawa Humanitarnego w San Remo, aktywny twórca tego Instytutu i jego rozwoju. Przedstawił on w zarysie historię kształtowania się norm międzynarodowego prawa humanitarnego, praw człowieka i uchodźców, rolę instytutu w nauczaniu i rozpowszechnianiu tych norm oraz wprowadzaniu ich w życie. Wskazał jednocześnie, podobnie jak Cornelio Sommaruga, na wzrastającą rolę społeczności międzynarodowej i na stawiane przed nią wezwania do bardziej aktywnego i zdecydowanego przeciwdziałania i zapobiegania konfliktom zbrojnym, których liczba, a także rozmiary tak pod względem zasięgu, jak i zaangażowanych środków nie ulegają zmniejszeniu. Te tragiczne wydarzenia na różnych kontynentach świata, w tym w Europie, wskazują na nie dość dostateczną skuteczność zarówno międzynarodowych mechanizmów o charakterze uniwersalnym, jak i regionalnym, a nawet lokalnym, nie tylko do zapobiegania tym konfliktom, powstrzymania ich, ale i ich pokojowego rozwiązywania. Wymienił przy tym takie konflikty, jak między Iranem i Irakiem, Irakiem a Kuwejtem i jego aliantami, kryzys w Somalii, konflikt w byłej Jugosławii oraz konflikty w byłym Związku Radzieckim, Liberii, Burundii i Rwandzie. Zwrócił też przy tym uwagę, że mimo zaangażowania Narodów Zjednoczonych i ich Sił Pokojowych na niespotykaną dotychczas skalę nie udało się zlikwidować tych zapalnych i tłących się ognisk, pociągających za sobą śmierć wielu istnień ludzkich, trwałe kalectwo i duże zniszczenia materialne, w tym pomników dziedzictwa ludzkości.

Stawiając wiele pytań i wskazując na wiele trudności obiektywnych i subiektywnych, na autorów tych wydarzeń i zaangażowanych w nich uczestników bezpośrednio lub pośrednio zauważył, że szczególnie w ostatnim okresie instytut przedsięwziął wiele kroków dla pobudzenia narodowych i międzynarodowych ośrodków decyzyjnych, instytucji niosących pomoc humanitarną, ośrodków naukowo-badawczych i światowej opinii publicznej w kierunku wzmocnienia działań prewencyjnych i zapobiegawczych, ocenę ich skuteczności, a także wypracowanie nowych, bardziej skutecznych i bardziej mobilnych środków.

W swym wykładzie ujętym w 20 punktach-tezach prof. Patrnoic starał się wykazać dotychczasowe osiągnięcia w zakresie tworzenia uniwersalnych międzynarodowych norm prawa humanitarnego, deter-

minaty wprowadzania ich w życie, potrzeby i środki przełamania występujących trudności, w tym w dostosowaniu poszczególnych norm, poszczególnych wzorców do konkretnych sytuacji, konkretnych wydarzeń w poszczególnych rejonach świata. Wskazał przy tym na dużą aktywność Narodów Zjednoczonych i Sekretarza Generalnego w podejmowaniu kroków w celu wypracowania nowych środków, odpowiadających współczesnym wydarzeniom na arenie międzynarodowej. Znalazło to między innymi wyraz w raporcie Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, który określił w nim agendę wypracowania takich środków.

Wiele uwagi prof. Patnogie poświęcił aspektom łamania praw człowieka, praw uchodźców z jednej strony, z drugiej zaś wskazał na palącą konieczność wzmocnienia przestrzegania tych praw przez aktorów tych dramatycznych wydarzeń, przynoszących cierpienia w znacznej mierze ludności cywilnej, a zwłaszcza starcom i dzieciom. Nawiązał przy tym do groźby zjawisk odnotowanych przez Tadeusza Mazowieckiego w jego raporcie z byłej Jugosławii dla Narodów Zjednoczonych. Podniósł, że rządy państw i organizacje międzynarodowe odpowiedzialne za losy świata, za losy kształtowania się układu politycznego, powinny dokonać głębokiej analizy, czy i w jakim zakresie dotychczasowe mechanizmy są wystarczające i efektywne, czy i jakie należy wypracować na obecnym etapie rozwoju wydarzeń na arenie międzynarodowej. Uznał również, że taka analiza powinna być przedmiotem obrad XIX Okrągłego Stołu. Podkreślił też, że uwadze społeczności międzynarodowej nie mogą uchodzić takie zjawiska, jak klęski żywiołowe. Wskazał na wzrastający problem tarć i walk grup etnicznych, narodowościowych itp.

Odnotowując ostatnie wydarzenia na arenie międzynarodowej, zwrócił jednocześnie uwagę, że wraz z nasileniem się konfliktów zbrojnych, tarć między grupami etnicznymi i narodowościowymi, klęsk żywiołowych, wzrostu liczby uchodźców i ofiar wojen, wzrosła również w widocznym zakresie ilość akcji humanitarnych podejmowanych przez organizacje do tego powołane. Należy jednak – jak podkreślił – również i w tym przedmiocie dokonać odpowiedniej analizy zarówno metod, jak i sposobów działania tych organizacji, zwracając przy tym baczna uwagę na zachowanie zasad humanitarnych, bezstronności i neutralności. Odnosił się przy tym do wielu postanowień, w tym do Rezolucji ONZ nr 46/182 dot. zasad pomocy humanitarnej oraz tematyki XVII Okrągłego Stołu z 1992 r., kiedy to aspekty wspomnianej pomocy były omawiane.

Wiele uwagi referent poświęcił miejscu i roli Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych w odpowiednich akcjach w świetle rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych. Omawiając jej rolę i przedsię-

wzięcia podkreślił potrzebę stałego udoskonalania norm prawa humanitarnego i wprowadzania nowych, a także wypracowania prawa Narodów Zjednoczonych. W pkt. 13 swego wystąpienia wskazał, że analiza najbardziej groźnych sytuacji konfliktowych w ostatnich latach ujawniła, iż podstawową przyczyną tych konfliktów jest brak respektowania prawa do samostanowienia, włączając w to również prawo mniejszości narodowych do ich ochrony. Przypomniął jednocześnie, że Narody Zjednoczone w swych różnorodnych akcjach dla utrzymania pokoju – mających charakter polityczny, militarny, bezpieczeństwa, humanitarny itp. – powinny każdorazowo oddzielać niezależne i samodzielne akcje humanitarne rządzące się własnymi zasadami i prawami, aby nie nadać im lub przekształcić je w jakiegokolwiek akcje o charakterze politycznym. Nie mogą też być one przejawem kontynuacji akcji politycznych.

Te szerokie przedsięwzięcia dla utrzymania pokoju, dla zapobiegania konfliktom zbrojnym, dla niesienia pomocy ofiarom tych konfliktów i klęsk żywiołowych wymagają – jak stwierdza referent – dużego wkładu organizacyjnego, przygotowania odpowiednich kadr, szkolenia tych kadr, powoływania do życia odpowiednich instytucji i mechanizmów, co oczywiście wymaga też dużych nakładów sił i środków. Ważną rolę w tym procesie autor referatu przypisuje Radzie Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych oraz ich wyspecjalizowanym komórkom, jak np. Departament Spraw Humanitarnych, Biuro Koordynacji Natychmiastowej Pomocy, Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców, Biuro Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka, Międzynarodowemu Komitetowi Czerwonego Krzyża itp., a także Międzynarodowemu Instytutowi Prawa Humanitarnego w San Remo. Ważne znaczenie przyznał, mimo wielu trudności działania, Siłom Szybkiego Reagowania Narodów Zjednoczonych. Na przykładach Iraku, Somalii, byłej Jugosławii, Rwandy ostrzegł, iż Narody Zjednoczone nie mogą działać samodzielnie bez koordynacji z innymi akcjami. Dużą też rolę przypisał środkom masowego przekazu kształtującym opinię publiczną i wpływającym na kształt konfliktu. Wskazał przy tym na powtarzające się w różnych częściach świata fakty negatywnego oddziaływania środków masowego przekazu, chociaż mogą one spełniać ważną rolę nie tylko informacyjną, ale i edukacyjną w zakresie rozpowszechniania norm międzynarodowego prawa humanitarnego, zasad ich stosowania i przestrzegania. Kończąc swe wystąpienie podkreślił, że przejawem koegzystencji, poszanowania praw i godności wszystkich ludzi niezależnie od rasy, wyznania i zapatrywań jest kontynuowanie humanitarnego dialogu z udziałem tak zacnego grona reprezentującego na obradach XIX Okrągłego Stołu wszystkie regiony świata, Narody Zjednoczone, a także inne organizacje międzynarodowe i narodowe, ośrodki naukowe itp.

Po wspomnianych wystąpieniach oraz wprowadzeniu ambasadorów: Mounir Zahrana – stałego przedstawiciela Stałej Misji Republiki Egiptu do Narodów Zjednoczonych w Genewie i Luciusa Caflisch z Federalnego Departamentu Spraw Zagranicznych Szwajcarii oraz sekretarza generalnego Międzynarodowego Alertu z Londynie – Kumara Rupesinghe na temat stymulacji woli politycznej i akcji w płaszczyźnie środków zapobiegawczych konfliktowi, przystąpiono do dalszego omawiania poszczególnych problemów i dyskusji w dwunastu grupach panelowych. Wśród tematów poszczególnych grup panelowych znalazły się m.in. takie tematy, jak: regres do tradycyjnych metod dyplomatycznych w zapobieganiu konfliktowi, rozwój mechanizmów i technik zapobiegania konfliktowi, wysiłki Narodów Zjednoczonych w utrzymaniu pokoju, wysiłki Narodów Zjednoczonych w budowie pokoju, zapobieganie konfliktowi i prawo do humanitarnej pomocy, zapobieganie konfliktowi oraz promocja praw człowieka, międzynarodowego prawa humanitarnego i międzynarodowego prawa dotyczącego uchodźców, rola Czerwonego Krzyża i Stowarzyszeń Czerwonego Półksiężyca w zapobieganiu konfliktom, zapobieganie konfliktowi a ochrona mniejszości narodowych, zapobieganie konfliktowi a opinia publiczna. Faktor środków masowego przekazu. W ramach tych grup ścierały się różne poglądy i różne koncepcje, różne doświadczenia i krytyczne uwagi wynikające z odmiennego podejścia do efektywności różnych mechanizmów i środków działania w zapobieganiu i rozwiązywaniu konfliktów. Ta mozaika problemów, odmiennych stanowisk, wynikających z różnych uwarunkowań politycznych, różnych tradycji, różnych religii, a także uregulowań prawnych międzynarodowych organizacji regionalnych, jak np. Organizacji Jedności Afrykańskiej, pozwalała jednak po interesującej dyskusji, osiągnąć zbliżone oceny, wypracować koncepcję i dojść do consensusu w wielu kwestiach.

W ramach ogólnej dyskusji na posiedzeniach plenarnych wystąpili między innymi: Jose Ayala Lasso – Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, Władimir Petrowski – Zastępca Sekretarza Generalnego, Dyrektor Generalny Biura Narodów Zjednoczonych w Genewie, James Purcelli – Dyrektor Generalny Międzynarodowej Organizacji Migracji, Geza Herczegh – sędzia Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze i inni.

Na końcowym posiedzeniu 2 września 1994 r. sprawozdania z obrad grup panelowych przedstawili kierownicy tych grup, koordynatorzy dyskusji, a także koordynator wszystkich grup panelowych Ivor Jackson.

Obszerne podsumowanie zawarte w 35 tezach (*General Conclusions*) przedstawił prof. J. Patrógic. Wskazał on, że ostatnie lata charak-

teryzują się wzrostem sytuacji konfliktowych w różnych częściach świata. Wśród wielu przyczyn wskazał również na fakt zmiany na mapie politycznej świata, będącej rezultatem zakończenia zimnej wojny, a także bipolaryzacji polityki światowej. Omawiając podział akcji prewencyjnych na trwające krótki okres i długi, zwrócił uwagę, że jeżeli pierwsze mogą przynieść szybko pewne rezultaty, to drugie oparte na większym rozeznaniu sytuacji konfliktowych mogą być bardziej efektywne. Podkreślił przy tym, że wraz ze wzrostem sytuacji konfliktowych wzrosło również zaangażowanie Narodów Zjednoczonych w sferze humanitarnej i pojawiły się nowe praktyki, jak np. użycie asysty wojskowej Narodów Zjednoczonych dla dostarczenia pomocy humanitarnej. Podobnie jak w swym wprowadzeniu, również w podsumowaniu XIX Okrągłego Stołu wskazał, że problemy mniejszości narodowych jawią się jako główna przyczyna współczesnych konfliktów zbrojnych i zachodzi konieczność szybkiego wypracowania odpowiednich mechanizmów międzynarodowych do zapewnienia przestrzegania praw tych mniejszości na szczeblu regionalnym, a głównie w Europie.

Prof. J. Patnóg poświęcił też wiele uwagi omawianym w grupach panelowych elementom tzw. wczesnego ostrzegania, wskazując przy tym na ważną rolę dyplomatycznych kroków prewencyjnych, transmisję odpowiednich informacji do odpowiednich organów Narodów Zjednoczonych, a także do środków masowego przekazu. W ramach tych przedsięwzięć wczesnego ostrzegania, również zainteresowane strony, zainteresowane rządy powinny podejmować kroki zapobiegawcze, odpowiadające uzyskanym informacjom. W dalszym swym wystąpieniu wskazał na powszechną akceptację tzw. dyplomacji prewencyjnej i mediacyjnej roli Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych i ich Koordynatora Spraw Humanitarnych, a także takich organizacji, jak: UNHCR, UNICEF itp. Zwrócił uwagę, że powołanie do życia stałych Sił Szybkiego Reagowania Narodów Zjednoczonych znalazło swoje odbicie w agendzie środków pokojowych przedłożonych przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych w ramach realizacji postanowień Rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych. W tym też względzie mają bardzo ważną rolę wysiłki utrzymania pokoju (*peace – keeping efforts*) oraz wysiłki budowania pokoju (*peace – building efforts*). Ważną rolę odgrywa również rozbrojenie nie tylko przyczyniające się do zredukowania następstw konfliktów zbrojnych, ale i do ich powstrzymania, zapobieżenia. Jednakże w zakresie rozbrojenia w sensie globalnym nie uczyniono wiele. Istotną rolę w zakresie zapobiegania konfliktom zbrojnym, w zakresie funkcji mediacyjnej powinny spełniać organizacje regionalne, jak również pozarządowe organizacje, szczególnie miejscowe. Powszechnie uznawane jest prawo

społeczności międzynarodowej do żądania od stron zaangażowanych w konflikcie, aktorów konfliktu, pełnego respektowania praw człowieka, międzynarodowego prawa humanitarnego, a także międzynarodowego prawa uchodźców i do podjęcia kroków zmierzających do zastosowania międzynarodowych sankcji. W tym też kontekście utworzenie ad hoc Trybunału i przekształcenia takiego ciała w stałe ciało sądownictwa międzynarodowego jest w pełni pożądane nie tylko dla osądzenia naruszeń prawa w byłej Jugosławii. Wśród wielu innych zagadnień podkreślił również na zakończenie, że XIX Okrągły Stół osiągnął swoje założenia i że Instytut Międzynarodowego Prawa Humanitarnego w swej wielopłaszczyznowej działalności wykorzysta jego wyniki, również w zakresie propagowania praw człowieka, międzynarodowego prawa humanitarnego i międzynarodowego prawa uchodźców.

Akcentem końcowym tego interesującego Okrągłego Stołu był wydany przez władze miasta San Remo obiad w Miejskim Casinie dla wszystkich jego uczestników.

Michał Herman

Przypisy:

¹ Na temat Instytutu Międzynarodowego Prawa Humanitarnego, historii jego utworzenia i zakresu działania patrz: Michał Herman: *Niektóre aspekty działania Międzynarodowego Instytutu Prawa Humanitarnego*, „Palestra” 1990, nr 2–3, s. 86–92 oraz tegoż autora: *Instytut z San Remo promotorem międzynarodowego prawa humanitarnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1989, lipiec–wrzesień, nr 3, s. 340–347.